

9.23.

III. pld.

1956 / 1933-34.

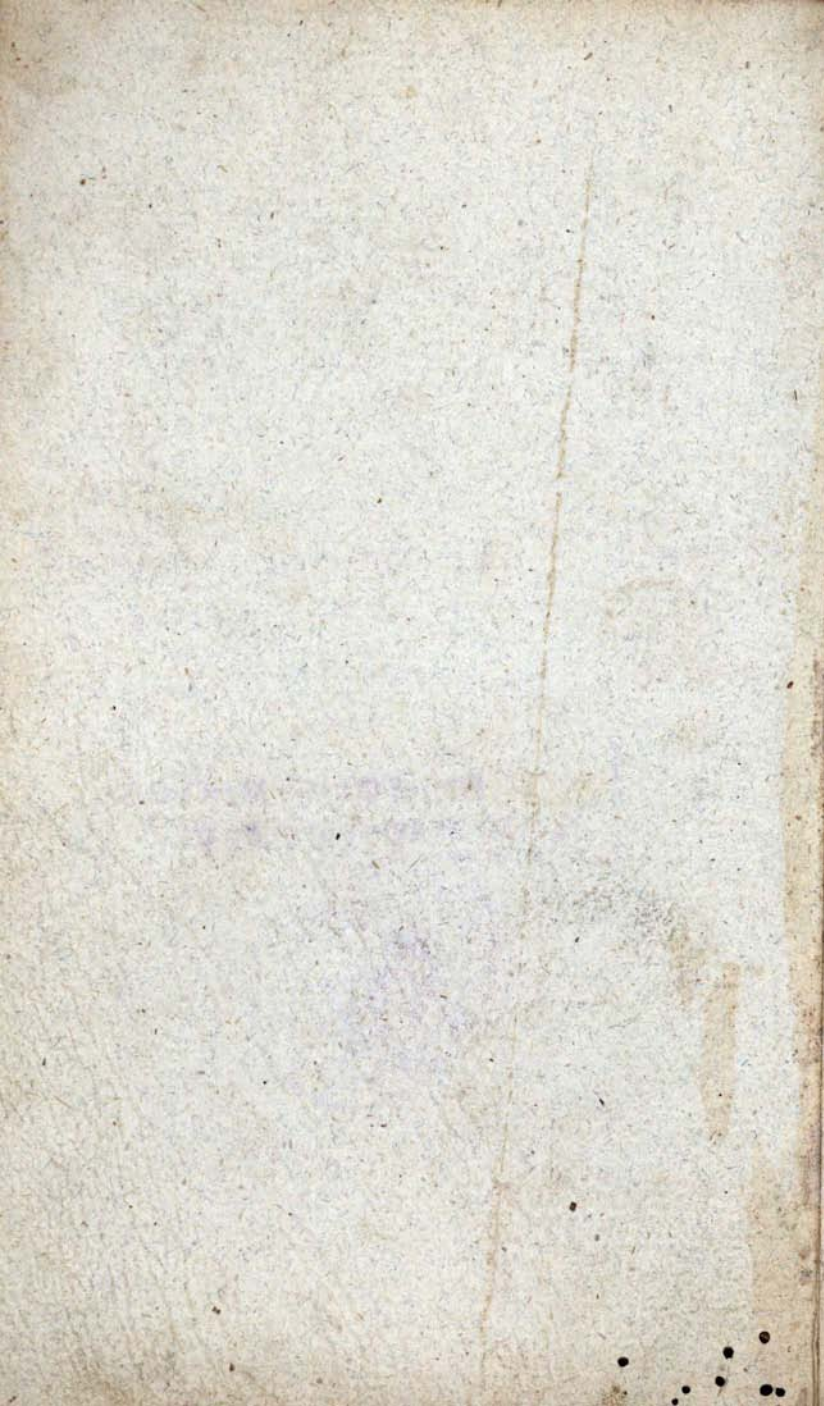
5202

C 135.157

Dr. Somogyi Lajos szerzette
és vette éken Magyar Jót,
vény Könyves 1891h

Dr. TÓTH MIKLÓS
könyvtárából.

G. 23.
III. péld.

A' MAGYAR

P O L G Á R I-

TÖRVÉNY.

[Könyv Sándor]

Dr. TÓTH MIKLÓS
könyvtarából.

Dr. Tóth Miklós

Közkirályi könyvtára adománya a m.
kir. Kúria könyvtára részére.

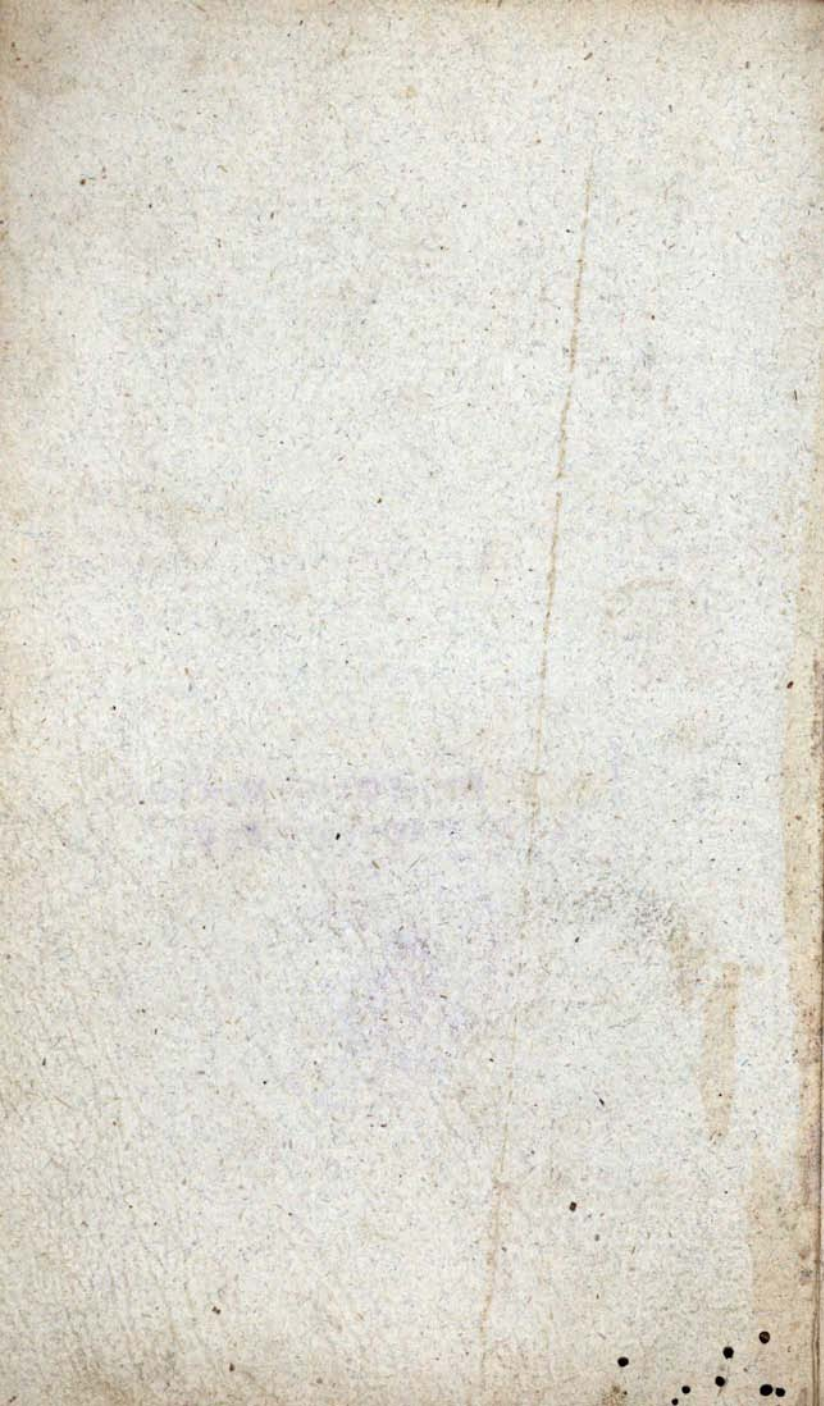

Dr. Somogyi Jánosé

SÁROS-PATAKON,

Nyomtattott Nádaskay András által.

1 8 2 2.

BÉVEZETÉS.

---

§. 1.

Eleinte az emberek, még a' kik legpallérozottabbak voltak is, tsak az atyák 's a' házi-gazdák hatalma, és a' természet törvénye alatt éltek. De minthogy ennek megsértőji ellen az óltalomra, vagy az elégtétel megszerzésére megkívántatott erejek nem mindenkor vólt; kéntelenek vóltak több ember óltalmához és segítségéhez folyamodni; és így a' külső megtámadás ellen egymásnak bátorságot szerezni. — Mivel pedig magok közt, a' külső ellenség ellen öszve-szövetkezett társak közt is eshettek villongások és sértődések, a' magános óltalom és bíróskodás pedig ezek ellen is elégtelen, sőt veszedelmes is lehetett: elkerülhetetlen vólt ezekre nézve is közös előljárókról gondoskodni, 's polgári társaságot formálni; az pedig nem eshetett meg különben, hanem tsak úgy, hogy kiki magát nem tsak a' külső, hanem

a' társaság belső dolgaira nézve is a' köz-akaratnak alája vétette.

§. 2.

Azt a' fő-hatalmat, melly a' köz-akaratot ki-magyarázza, nevezik törvényadónak, ki is jól tudván azt, hogy a' köz-akarat azt kívánja, hogy minden ember a' természet törvényét megtartsa, 's mások természeti jussait meg ne sértse, legelőször is azokat adta a' népnek értésére, 's egyszerűs mind a' polgári-társaságokban előforduló esetekre alkalmaztatván, melléjek, a' maga tapasztalásából szerzett böltsessége szerént büntetést is ragasztott. Illyen részszerént természeti, részszerént szerzett törvényekből áll az országos társaság törvényeinek legszebb része.

§. 3.

De a' köz-akarat ennél sokkal többre terjed; mind azt megkívánja a' mi arra szükséges, hogy az emberek a' polgári társaságba lett állásnak tzeljät elérhessék, 's olyan bátorságban és jó állapotban éljenek egymás közt, a' millyenben tsak lehet e' világon élni. Ezen tzelnek elérésére nem elég az, hogy senki másnak természeti jussait meg ne sértse, vagy tsak azt teljesítse, a' mit a' természet törvénye parantsol, 's tsak attól őrizkedjen, a' mit az megtilt, sokkal inkább kellett az embereknek egymáshoz közelíteni, sokkal többet kellett egymásért tenni; sőt természeti jussaiknak azon részéről is, a' melly a' társaságos életben a' mások jussaival öszve-ütközne, hogy a' többit megtarthassák, le kellett mondani.

§. 4.

Ugyan is, vagynak olyan kötelességek, a' mellyeknek teljesítése egyedül tsak az emberség-

től vagy a' jó erköltstől függ, ezeket olyanokká teheti a' törvényadó (ha a' tapasztalásból szükségesnek látja) hogy igaz jusson 's bíró által is megkívánhassák az emberek egymástól. Továbbá vagynak olyan dolgok, a' mellyeket a' természet törvénye se nem tilt, se nem parantsol, hanem kinek kinek szabad akaratjára hagyott, az illyeneket a' törvényadó vagy megtilthatja vagy parantsolhatja, a' szerént, a' mint azt a' köz-akarat, a' köz-jó, és közönséges tzél elérhetése tekintetéből kívánja, 's ez által a' polgári társaság tagjai között egyik se veszt, vagy pedig a' mit egyfelől veszt, másfelől megnyeri; mert a' mit a' törvényadó egynek parantsol vagy megtilt a' másik kedvéért, ennek is azt parantsolja vagy tiltja amannak a' kedvéért, 's mind ezekből osztán a' természet törvénye előtt esméretlen költsönös új jussok és kötelességek származnak.

§. 5.

Hogy pedig akár a' természeti, akár a' polgári jussok egy könnyen meg ne sértődhessenek, olyan rendelkezéseket kellett tenni a' törvényadónak, mellyek azokat mintegy körül kerítsék, 's bátorságba helyeztessék. Szükséges vólt tehát, hogy a' polgárok nevezetesebb tselekedeteiknek, p. o. házasságoknak, testamentomaiknak, más nyomosabb szerződéseiknek, 's akármelly velek született vagy szerzett jussaik gyakorlásának módját 's formáját elrendelje, mit mitsoda életkorban, és mitsoda foganattal mívelhessenek, a' szerént; a' mint a' tapasztalásból legjobbnak tartja, meghatározza.

§. 6.

Mind e' mellett is óhatatlan, hogy a' polgá-

rok jussai sérelmet ne szenvedjenek, azoknak általmáról, vissza-szerzéséről, a' sérelemért leendő elégtétel módjáról is kellett hát gondoskodni, 's e' végre bírákat, törvényszékeket állítani, a' perlekedésnek formáját, módját, folyamatját elrendelni.

§. 7.

E' szerént tehát minden országos társaságnak háromféle törvényei vagynak, ú. m. 1.) Tsupa természeti törvénye, a' melly soha se változhat. 2.) A' természeti és szerzett törvényekből elegyes törvénye. 5.) Tsupa szerzett törvénye, (Leges mere positivæ) melly valamint az elébbennek az emberek által hozzá adatott része, a' tapasztalásból származott okosság szerént változhat, és akárhogy légyen, nem az igazsággal, hanem tsak az országlás tudományával (mellyet politikának neveznek) ellenkezhetik.

§. 8.

Ezen törvényeknek foglalátja teszi az Ország törvényét (Jus civile); melly, ha annak alkotmányáról 's igazgatása módjáról, a' fő-hatalomnak és a' polgároknak egymás eránt való jussaikról 's kötelességeikről szóll, közönséges törvénynek (Jus publicum), a' mennyiben tsak az egyes polgárokat külön külön illeti, magános törvénynek (Jus privatum), 's ennek az a' része, a' melly a' személyes és jószág körül lehető jussokról, vagy pénzbeli büntetésekről tanít, polgári törvénynek (Jus civile in specie), az pedig, melly szerént a' vétkesek testi büntetéssel vagy halállal lakolnak, büntető törvénynek (Jus criminale) neveztetik.

§. 9.

Mind egyik lehet vagy írott törvény, melyet a' törvényadó egyszerűbe szerzett, és kihirdettetett, akár tette azt írásba, akár nem; vagy nem írott, mely a' szokás által gyarapodott; lehet továbbá köz törvény, a' melly az egész országot illeti, vagy különös törvény, a' melly annak vagy kisebb vagy nagyobb részére, néha pedig csak egy bizonyos községre tartozik (Jus commune, speciale, vel municipale).

§. 10.

A' Magyar közönséges törvényből foly p. o.
1.) Hogy a' királyi Méltóság a' Felsőleges Ausztriai Háznak mind a' férjfi, mind a' leányágra nézve, a' születésnek rende szerént, örökösen általadott, olly móddal mindazáltal, hogy a' megholt Király leányát nem csak annak kisebb idejű fija, hanem férjfi testvérje; sőt távolabbi férjfi ágon lévő atyafia is megelőzze; továbbá, hogy a' Király magát az ország törvényének megtartására levéllel és esküvéssel kötelezze, 's megkoronáztassa,

§. 11.

2.) Hogy Ország-Gyűléseinek kellessen tartatni, a' mellyekben törvény hozattasson, Palatinus választasson, a' köznép által fizetendő adó meghatározottasson, 's a' Vármegyékre, Királyi Városokra 's más szabad vidékekre felosztasson, a' Nemesektől Segedelem-pénz vagy Insurrectio kívántasson, melly mindazáltal veszedelem idején Ország-gyűlésén kívül is megeshetik.

§. 12.

3.) Hogy a' Király jószágokat, vagy csak nemességet, 's más privilégiumokat, ekklésiai vagy

világi Méltóságokat osztogathat, azokra a' tisztségekre, mellyek az ország igazgatására, a' Fiscus jószágai gondviselésére rendeltettek, sőt a' felsőbb törvényszékekre is, a' kit tetszik, kinevezhet, katonákat szedhet, pénzt verethet, postákat állíthat 's a' t.

§. 13.

4.) Hogy Fő-Ispánokat ugyan a' Király rendel a' Vármegyéknek, ezek mindazáltal gyűléseket tarthatnak, 's azok közzül a' férjfiak közzül, a' kiket a' Fő-Ispán mint választathatókat elejébe adott, a' közönséges hivatalok viselésére választhatnak, Tútorokat rendelhetnek, más közönséges dolgaikat is, a' Királynak fő felvigyázása alatt; (mint szintén a' szabad királyi Városok 's szabad vidékek is) folytathatják.

§. 14.

5.) Odá tartoznak az Ország Rendeinek, a' Palatinusnak, az Ország más fő vagy rendszerént való Birájinak, az igazgató- vagy törvényszékeknek hivatalbeli jussaik, egyszóval: mind az, a' mi a' hadakozást, békességet, törvényadást és szolgáltatást, a' felvigyázó ítélő 's végrehajtó főhatalmat illeti.

§. 15.

Ez úttal a' szorossabban úgy nevezett polgári törvényről, a' melly a' bírakra 's perlekedőkre tartozik, fogunk szólni; mellyet a' ki érteni akar, azokon a' kútfőkön kívül, a' mellyekből minden emberi törvények származnak, t. i. a' természet törvényén, az országlás tudományán (Politica) kívül, annak tulajdon kútfejeit kell néki esmérni; ugymint:

1.) Az Ország-Gyűlése végezéseit, és a' Ver-

böttzi István által íratott hármias könyvet; melyekben ha egymással ellenkező törvények találkoznának, az utóbbit kellene megtartani. De ha egyik törvény különös, (*lex specialis*) a' másik általján fogva való, (*lex generalis*) mind a' kettő megállhat, hanemha az utóbbi és általján fogva szóló az előbbi különös törvényt említene és elrontaná.

2.) A' Vármegyéknek, szabad királyi Városoknak, 's más nemes vagy tsak szabad Közönségeknek 's Úriszékeknek határozásaikat, rendeleteiket, mellyeknek, ha a' köz törvénnyel nem ellenkeznek, és a' Fejedelem által helybehagyattak, mint írott és kihirdettetett, de tsak helybeli törvényeknek, kötelező erejek vagyon, (*Statuta locorum particularium*).

5.) Minthogy a' privilégiumokból mind egyes személyeknek, mind községeknek bizonyos jussaik származhatnak, érteni kell az azokról való tudományt, 's úgy kell azokat általjában nézni, mint különös törvényeket, mellyeknek adása kétség kívül a' törvényhozó hatalomnak egy része, a' minthogy vagynak is olyanok, a' melylyet magából a' törvényből lehet tudni; de itt kiváltképen azokról vagyon szó, a' mellyek különös jel-levelekkel szoktak adódni.

6. 16.

Az ilyen privilégiumoknak nálunk legnevezetesebb 's legszokottabb nemei ezek: az adományos, vagy tsak nemesítő Levelek; továbbá, a' mellyek vásárt, tsapszéket, mézsárszéket, révet, vámot, tizedet, kilentzedet, nevezeteket (*Prædicatum*) szabad királyi 's más Városokat, Helységeket, Társaságokat, sőt egész vidékeket (*Distri-*

ctus) illetnek; ilyen az is, a' mellyel a' házasságon kívül született gyermek megtörvényesítődik 's a' t.

§. 17.

Ezekről a' magok helyeken fogunk szólni bővebben; most közönségesen tsak e' következendőket jegyezzük meg: azonkívül hogy a' Palatinus bizonyos megszorításokkal jószágokat adhat, a' privilégiumok egyedül tsak a' koronás Király által, mint a' ki a' törvényadó hatalomnak is legfőbb 's legnemesebb része, adódhatnak.

§. 18.

Az Erdély Országi törvényes Fejedelmekről mindazáltal, a' kik János Király után következtek, bizonyos, hogy a' kit azok a' magok országokban megnemesítettek, Magyar Országban is nemesnek esmértek; és hogy Máramaros, Közép-Szólnok, Kraszna, Bihar, Zaránd Vármegyében, és Kövár vidékén, mint Magyar Orzágnak Erdélyhez tsatolt részeiben (in partibus) jószágokat is szintúgy adhattak mint Erdély Országban. A' többi, kivált a' Tisza-melleyéki Vármegyékre nézve, a' János Királlyal, Botskai István, Bethlen Gábor, és első Rákótzgy György Fejedelmekkel kötött békesség feltételeit, 's az időbeli törvényeket kell megtartani.

§. 19.

Formájokra nézve a' privilegiumoknak elejétől fogva mind e' mai napig megkívántatik, hogy a' Magyar Király petsétjével megerősítsenek. Mintegy 500 esztendőktől fogva a' Király aláírása is mulhatatlanul szükséges; sőt már régtől fogva a' Cancellarius és eggy Udvari Titoknok is alájok írja nevét.

§. 20.

Hogy a' természettel vétkes dologra semmiféle törvényhozó hatalommal, annyival inkább privilégiummal is jus nem adódhatik, ezt kiki tudja. De szintolly magába erőtelen, megsemmisíthető, félre vethető (seponibile) vólna az a' privilégium is, a' melly az Ország alkotmányának, az az: a' Király és Nép közt lett alkunak, a' vallást illető békesség-kötéseknek és szerződéseknek, 's a' nemesi jussoknak, és azokkal függésben lévő törvényeknek sérelmekre tzelozna; mert azok két félnek költsönös egygyezésén épültek, 's minthogy a' voksnak többségétől nem függenek, azt mondja a' törvény, hogy azokra maga a' közönséges törvényhozó-hatalom se terjedhet (Leges constitutionales, fundamentales).

§. 21.

Ha a' privilégium tsak valamelly magános személynek, nemzetségnek, társaságnak, vagy községnek, ha mindjárt törvényen, de nem országos szerződésen, vagy talp-törvényen (lex fundamentalis) épült polgári jussait érdeklené is, még azért nem semmi, vagy nem erőtelen magában, nem félre vethető, hanem tsak a' fő-törvénytől által megerőteleníthető lenne, az is tsak úgy, ha az, a' kinek ártalmára tzeloz, panaszkodna.

§. 22.

Hogy a' privilégiumokat, valamint más írott törvényeket kihirdetés által közönségessé kell tenni; hogy továbbá némelly vétkek miatt azokat el kellessen veszteni, és hogy végtére némelylyek azok közzül a' velek nem élés miatt magok-

ban elenyészhetnek, némellyeknek a' haszna pedig időmúltával (Praescriptio) másra átal-mehet, ezeket 's több e'féléket példákból fogjuk alább tanulni.

§. 23.

4.) Mint más polgári társaságban, úgy nálunk is vagyon nem írott, hanem csak szokásból lett, vagy országos, vagy pedig a' közönséges (írott vagy nem írott) törvénnyel, és a' fő-törvényszék szokásaival nem ellenkezhető különös és helybeli törvény is; 's valamint vele ellenkező (írott vagy nem írott) közönséges törvény által mindenik, az utóbbi pedig helybeli által is változhatik: úgy az első a' közönséges írott törvényt, a' másik a' helybelit változtathatja, sokszor is változtatta.

§. 24.

5.) A' törvény kútfejei közzé tartoznak a' fő-törvényszékeknek, t. i. a' Királyi és Septemvirális Tábláknak, (mellyek Királyi Cúriának, Udvarnak neveztetnek) végre-hajtott Decisióik, Ítéleteik, ha mindjárt nem lehetne is állítani rólok, hogy sok hasonló esetekben egyformán hozattatván, változhatatlan előítéletekké (præjudicia) lettek; mert azok által a' perlekedőknek törvény gyanánt való igazság szolgáltatik, az alsó Biráknak szükségesképen követendő példa adattatik, 's azoktól még magok is a' fő-törvényszékek nem egy könnyen állanak el.

§. 25.

A' ki pedig a' magyar törvényt bővebben és szorosabban akarná vizsgálni, mint sem itt elő fog adatni, annak sok régibb és újabb nyelveket, és spkféle tudományokat kellene érteni, mellyek

közt a' Catholicusok ekklésiai törvénye (mint-hogy nálunk az ő házassági pereik egyedül a' szé-
 rént ítéltetnek, 's minthogy az még az Evangeli-
 cusok által is, a' mennyiben az ő vallásokkal 's
 törvényeikkel nem ellenkezik, mind e' mai napig
 haszonra fordíttatik); továbbá: a' megavúlt szo-
 kásokat, közönséges intézeteket, a' külömb-kü-
 lömbféle embereknek állapotját, 's azokkal való
 bánás, 's törvény-szolgáltatás módját illető Ma-
 gyar Régiségek, és még az Ország Históriájának
 's mostani állapotjának tudása (Statistica) a' jel-
 levelekről való tudomány (Diplomatica) első he-
 lyet foglalnak, és mint a' magyar törvény-tudom-
 ánynak részei, annak teljességére szolgálnak.

§. 26.

A' törvény históriája semmi nem egyéb, ha-
 nem az ország polgári históriájának egy részé,
 abban is, ebben is ugyan azon idő-szakaszokban
 történtek a' nevezetesebb változások, a' mint azt
 első tekintettel észreveszi, a' ki a' Sz. István, el-
 ső Károly, Verbötzy István, III-dik Károly, II-dik
 József, II-dik Leopold, és a' ditsőségesen uralkodó
 Ferentz idejekben megesett dolgokra figyelmez.

§. 27.

A' magyar polgári törvény 3 részekre oszlik:
 Az első tanít a' Személyes jussokról; a' második,
 a' Javak körül lehető jussokról, és az olyan vét-
 kekről, a' mellyeknek pénzbeli büntetések vagyon;
 harmadik a' mind a' kétféle Jussoknak őltalma
 és vissza-szerzése, 's átaljában a' Perlekedés mód-
 járól.